

EXPUNERE DE MOTIVE

Fondurile publice pentru cercetare se alocă în majoritate prin competiție, pentru proiecte specifice. Echipe de cercetători depun proiecte în cadrul competițiilor organizate de Autoritatea Națională pentru Cercetare Științifică și agențiile subordonate acesteia, iar proiectele câștigătoare primesc finanțare, beneficiind de un avans de maxim 30% din bugetul anual potrivit legislației în vigoare.

Instituțiile de care aparțin cercetătorii sunt nevoite să crediteze proiectele din surse proprii, pentru efectuarea cheltuielilor necesare derulării proiectelor. Banii sunt primiți de instituțiile de cercetare doar după ce cheltuielile corespunzătoare unei etape a proiectului sunt realizate și după ce se face decontarea lor de la buget. O etapă durează de obicei 6-12 luni, iar ulterior finalizării etapei procesul de decontare mai poate dura câteva luni. În tot acest timp, instituțiile trebuie să imobilizeze sume importante, obținute din surse proprii.

În multe cazuri, instituțiile de cercetare, în special cele din domeniul cercetării fundamentale, nu au însă alte surse de finanțare care să le permită acumularea de fonduri proprii.

Astfel, majoritatea instituțiilor care desfășoară cercetare în România au dificultăți majore în a credita etapele proiectelor, iar cele care fac acest lucru sunt excepția, nu regula. Spre exemplu, până recent Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca credita proiectele de cercetare până la decont. Recent însă, universitatea a anunțat imposibilitatea de a mai continua creditarea proiectelor. Majoritatea instituțiilor românești, inclusiv universități mari, se află în această situație, astfel încât este practic imposibil de realizat un flux continuu de încasări care să asigure funcționarea în parametri normali a instituției de cercetare (inclusiv prin plata regulată a salariilor).

Derularea în bune condiții a proiectelor este afectată grav de limitarea la 30% a avansului plătit pentru proiectele de cercetare. Se întârzie de obicei cu aproximativ 6 luni (durata minimă a unei etape) studiile ce depind de achiziția unor echipamente, prin faptul că în loc să se facă achiziția echipamentelor pe loc, cu plata lor, trebuie obținută factura, decontată după terminarea fazei și apoi făcută plata furnizorilor și obținerea efectivă a echipamentelor.

Din aceleași motive mulți cercetători își primesc salariile cu întârziere. Unele instituții, chiar cu performanțe bune în cercetare, pot fi excluse de la finanțare prin faptul că nu pot avea capacitate financiară suficientă (disponibilitatea de a bloca sume importante) pentru a credita derularea unui proiect, ceea ce reprezintă practic o reducere a eficienței investiției publice în cercetare-dezvoltare.

În plus, creditarea activității de cercetare este frecvent făcută fie de cercetători, care acceptă plata salariilor din proiecte cu întârzieri (ceea ce contravine Codului Muncii) sau care avansează bani pentru deplasări și chiar pentru achiziții, fie de către furnizori care acceptă întârzieri de plată foarte lungi ceea ce se traduce implicit în scăderea concurenței și în prețuri mai mari de achiziție. Uneori aceste finanțări implicite nu se pot face deloc ceea ce duce la disfuncționalități în derularea proiectelor. În orice caz, rezolvarea acestor dificultăți implică un mare consum de timp și energie pentru activități administrative din partea cercetătorilor, iar acest lucru afectează în mod negativ performanțele acestora.

Situația este însă radical diferită, în alte țări. Spre exemplu, în Germania agenția pentru cercetare Deutsche Forschung Gemeinschaft (DFG) și societatea Max Planck Gesellschaft (MPG) asigură finanțarea 100% în avans a etapelor. De asemenea, în Anglia, fondurile asigurate de finanțatorul extern instituției se virează la începutul fiecărei etape (avans 100%). În Ungaria, eșalonarea plăților se stabilește prin contractul de finanțare și include în majoritatea cazurilor plata în avans și posibilitatea reportării sumelor necheltuite între ani financiari consecutivi. În cadrul programelor europene, finanțarea se face în proporție de 80-100% în avans, depinzând de tipul programului. În unele cazuri, se reține o garanție de maxim 10-15% care e decontată la finalul proiectului, după avizarea favorabilă a acestuia. În Statele Unite, granturile National Science Foundation (NSF), National Institutes of Health (NIH), Department of Energy (DoE) și Department of Defense (DoD) de exemplu, se finanțează cu tranșe anuale care se virează 100% în avans la începutul fiecărui an al derulării proiectului. **Aceste exemple pot continua, însă mesajul care reiese foarte clar este că proiectele sunt finanțate în avans în majoritatea țărilor care au tradiție și rezultate foarte bune în cercetare.**

Impasul actual în care se află cercetătorii români este datorat următoarelor prevederi legislative:

- Legea nr. 500/2002 privind finanțele publice, ce prevede:

„Art. 52. - (7) Guvernul poate stabili prin hotărâre, la propunerea ministrului finanțelor publice, acțiunile și categoriile de cheltuieli pentru care se pot efectua plăți în avans de până la 30% din fondurile publice, criteriile, procedurile și limitele care se vor folosi în acest scop.”

- Ordonanța nr. 57/2002 privind cercetarea, ce prevede:

„Art. 65. - (1) Autoritatea de stat pentru cercetare-dezvoltare, precum și orice altă autoritate contractantă pot acorda contractorului, în baza contractului de finanțare și în limita bugetului de care dispun, trimestrial, semestrial sau, după caz, pentru o altă durată stabilită conform programării prevăzute în contract, plăți în avans, după cum urmează:

a) după semnarea contractului de finanțare, o plată în avans din suma alocată pentru conducerea programului/proiectului, în cuantum de 25-30% din cheltuielile ocazionate de organizarea activității, în vederea inițierii programului/proiectului și elaborării documentelor de planificare și programare ale acestuia;

b) plăți în avans în cuantum de 25-30% din suma alocată pentru conducerea programului/proiectului, respectiv din suma alocată pentru realizarea/execuția proiectului/subproiectului, aferentă fiecărei perioade stabilite prin programare.

Practic, Legea nr. 500/2002 impune limita de 30% pentru plăți în avans din fonduri publice chiar și pentru activitățile de cercetare non-profit, de interes public, pe care statul le execută prin terți. Dacă în cazul contractelor comerciale, generatoare de profit pentru firmele care le execută, această prevedere poate fi motivată, deoarece prin profitul realizat firmele pot acumula capital care să le permită creditarea activităților, prevederea nu are nicio bază pentru activități de cercetare.

Sunt deci necesare modificări ale Legii nr. 500/2002 și ale Ordonanței nr. 57/2002 privind cercetarea, care să permită acordarea de avansuri de până la 90% din bugetul unei etape a proiectului de cercetare, care să fie virate instituțiilor de cercetare la momentul începerii etapei.

Inițiator:
Mihail Hărdău
Senator PD-L

